
İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI ÜLKELERİNİN KENDİ İÇİNDEKİ DIŞ TİCARETİ

Hüseyin AĞIR*
Mehmet METİN**

ÖZET

Dünya Ticaret Örgütü istatistiklerine göre 2015 yılında, dünya toplam ihracatının 16,482 trilyon \$, toplam ithalatının ise 16,725 trilyon \$ olarak gerçekleştiği görülmektedir. Gelişmiş ülkelerin bu göstergelerde aslan payına sahip olduğu yine aynı istatistiklerden anlaşılmaktadır. 57 üyeli İslam İşbirliği Teşkilatı Ülkeleri'nin toplam dünya dış ticaretinden aldığı pay ise yaklaşık olarak yüzde 10 civarındadır. Bu çalışmanın amacı İslam İşbirliği Teşkilatı Ülkelerinin kendi içindeki -birbirleriyle- dış ticaret istatistiklerinin belirli bir zaman aralığında karşılaştırılmasıdır. Çalışmanın sonucunda, İslam İşbirliği Teşkilatı Ülkelerinin, dış ticarete genel olarak kendi dışındaki ülkelere yöneldikleri ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İİT, Dış Ticaret, Makroekonomik Göstergeler, Ekonomik Bütünleşme.

THE FOREIGN TRADE WITHIN THE COUNTRIES OF THE ORGANIZATION OF ISLAMIC COOPERATION

ABSTRACT

According to statistics of the world trade organization, it has been observed that, in 2015, the total exports of the world amounted at \$16,482 trillion and the total imports at \$16,725 trillion. It has also been observed from the same statistics that developed countries play an important role in this indicators. The share of the world's foreign trade in the Islamic Countries with 57 members is approximately around 10%. The aim of this study is to compare the foreign trade statistics of the countries of the Islamic Cooperation Organization within a certain period of time. As a result, the Islamic cooperation countries tend to outsource their trade to foreign countries in general.

Keywords: OIC, Foreign Trade, Macro Economic Indicators, Economic Integration

*Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü.

**Öğrt. Gör., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Göksun M.Y.O, Dış Ticaret Bölümü.

1. Giriş

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) istatistiklerine göre 2015 yılı dünya ihracatı 16.482 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu değer, Amerika ülkeleri %17,2'sini, Avrupa ülkeleri %36,1'ini, Asya ülkeleri %36,2'sini, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleri %3'ünü, Afrika ülkeleri %2,4'ünü ve Ortadoğu ülkeleri ise %5,1'ini gerçekleştirmektedir. Çoğunluğu Afrika Ülkelerinden olan İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) üyesi ülkeler içerisinde dünya ihracatından en fazla pay alan ülkeler ise sırasıyla Birleşik Arap Emirlikleri %1,6; Suudi Arabistan %1,2; Malezya %1,2; Endonezya %0,9; Türkiye %0,9; Nijerya %0,3; Katar %0,5; İran %0,5; Irak %0,3 ve Kuveyt %0,3'ten oluşturmaktadır (Ekonomi Bakanlığı, 2017).

Benzer şekilde 16.725 trilyon dolarlık dünya ithalatının ülke gruplarına göre dağılımının ise, %22,5'ini Amerika ülkeleri oluştururken, %35,3'ünü Avrupa ülkeleri, %32,5'ini Asya ülkeleri, %2,1'ini BDT ülkeleri, %3,3'ünü Afrika ülkeleri ve %4,2'sine de Ortadoğu ülkeleri sahiptir. İİT ülkelerinin dünya ithalatındaki payına bakıldığında ise, en fazla oranlara sahip olan ülkelerin, Birleşik Arap Emirlikleri %1,4; Türkiye %1,2; Malezya %1,1; Suudi Arabistan %1,0; Endonezya 0,9; Mısır %0,4; Nijerya %0,4 ve Cezayir %0,3 olduğu görülmektedir (Ekonomi Bakanlığı, 2017).

57 ülkeli İİT, dünya dış ticaretinden yaklaşık olarak yüzde 10'luk bir pay elde etmektedir. İİT ülkelerinin dış ticaretlerinde grup içindeki ülkelerle olan payları bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışma öncelikle İİT ülkeleri ile ilgili genel bazı bilgiler verdikten sonra, 2015 yılı istatistiklerini kullanarak önemli makroekonomik göstergelerle, bir makroekonomik performans değerlendirmesi yapmaktadır. Ardından İİT ülkelerinin ihracat ve ithalatta kendi içindeki paylarını 1985-2015 döneminde belirli periyotlardaki bazı yıllar için karşılaştırmaktadır. Çalışmanın sonucunda ortaya konulan durum ise, İİT ülkelerinin dış ticaretlerinde grup dışına yöneldikleri şeklindedir.

2. İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)

1969 yılından bu yana yaklaşık yarım asırlık bir geçmişi bulunan İİT, coğrafi alan ve üye sayısı bakımından Birleşmiş Milletlerden (BM) sonra gelen dünyanın en büyük uluslararası kuruluşu durumundadır. Daha önce İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) olarak bilinen bu kuruluş, 2011 yılından itibaren İslam İşbirliği Teşkilatı adıyla anılmaya başlanmıştır. İslam âleminin tek çatı altında toplandığı tek kuruluş sıfatına sahip olan İİT'nin 57 üyesi (Afganistan, Arnavutluk, Azerbaycan, Bahreyn, Bangladeş, Benin, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Brunei, Burkina-Faso, Cezayir, Cibuti, Çad, Endonezya, Fas, Fildişi Sahili, Filistin, Gabon, Gambiya, Gine, Gine Bissau, Guyana, Irak, İran, Kamerun, Katar, Kazakistan, Kırgızistan, Komorlar, Kuveyt, Libya, Lübnan, Maldivler, Malezya, Mali, Mısır, Moritanya, Mozambik, Nijer, Nijerya, Özbekistan, Pakistan, Senegal, Sierra Leone, Somali, Sudan, Surinam, Suudi Arabistan, Tacikistan, Togo, Tunus, Türkiye, Türkmenistan, Uganda, Umman, Ürdün, Yemen) bulunmakta olup merkezi Suudi Arabistan Cidde'de yer almaktadır. Türkiye kuruluşundan günümüze İİT'nin üyesi konumundadır (Keskin, 2016:1).

İslam Ülkelerinden oluşan İİT üyeleri arasında, ticaretin ve ekonomik işbirliğinin artırılması, yoksulluğun azaltılmasına önem verilmesi, İİT'nin mevcut çeşitli siyasi ve dini çatışmaların önlenmesine yönelik uzlaşmacı rolünün güçlendirilmesi; ekonomik, sosyal, kültürel, bilimsel ve diğer faaliyet alanlarında üye devletlerarasında işbirliğini güçlendirmek ve uluslararası örgütlerle üye devletlerarasında dayanışmayı yürütmek; İslam dayanışmasını geliştirmek; Kutsal yerlerin korunması için ortaya atılan çabanın ve Filistin halkının mücadelesi ve haklarını tekrar kazanması için sağlanan desteği koordine ederek ve topraklarını kurtarması için Filistin halkına yardım etmek ve bütün Müslüman milletlerin bağımsızlıklarını, ulusal haklarını ve onurlarını korumak amacıyla verdikleri sürekli çabayı desteklemek gibi amaçları sıralanabilmektedir (Avrupa Birliği, 2017).

İİT'nin temel organları olarak ise, İslam Zirvesi, Dışişleri Bakanları Konseyi ve Genel Sekreterlik görülmektedir. En yüksek karar alma organı olan İslam Zirvesi, üye ülkelerin devlet başkanlarından oluşmaktadır. Olağanüstü toplantılar dışında üç yılda bir toplanan İslam Zirvesi'nin olağan toplantılarında; politika kararları alınmakta, kuruluşun hedefleri doğrultusunda yol haritası oluşturulmakta ve İİT'ye üye ülkeleri ilgilendiren diğer meseleleri gözden geçirilmektedir. İslam Zirve toplantıları için gerekli düzenlemeleri Dışişleri Bakanları Konseyi ve Genel Sekreterlik yapmaktadır.

Dışişleri Bakanları Konseyinin temel görevleri arasında şunlar bulunmaktadır. Konsey her yıl yapılmakta olup, örgütün genel siyasetini belirleyen kararları uygulamaktadır. İslam Zirve Konferansları ve İslam Dışişleri Bakanları Konferanslarında alınan stratejik kararların ve Teşkilatın genel politikalarının uygulanmasına yönelik olarak alınan kararların gözden geçirilmesi ve denetlenmesini üstlenmektedir. Örgütün bütçesini kabul etmek, Genel Sekreter ve yardımcılarını atamak, yeni organ veya komitenin kurulmasını önermek gibi de temel görevleri yerine getirmektedir (Akgül, 2013: 7)

İİT' nin görünen yüzü olan Genel Sekreterlik ise 1970 yılında yapılan 1. İslam Dışişleri Konferansında kurulmuş örgütün yürütme organıdır. Merkezi Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde bulunmaktadır. Başlıca görevi, üye ülkeler için eşitlik, bütünlük ve deneyim göz önüne alınarak aralarındaki iletişimi ve görüş alışverişini sağlamak olarak ifade edilmektedir. Bundan başka Zirve ve Bakanlar Konseyi'nin karar ve tavsiyelerinin uygulanmasını izlemek ve bu konuda rapor vermek; görevlerini yerine getirmede yardımcı organlara ve uzman kuruluşlara destek vermek ve programlarını koordine etmelerine yardım etmek olarak sıralanabilir (Örnek ve Taş, 2005:283).

1975 yılında yapılan VI. Dışişleri Bakanları Konferansında Türkiye ilk kez Dışişleri Bakanı düzeyinde temsil edilmiştir. 1984 yılı Şubat ayında Kazablanka'da yapılan 4. İslam Zirve Konferansında Türkiye, devlet başkanı düzeyinde ilk İslam Zirvesinde yer almış bulunmaktadır. 4. İslam Zirvesi Konferansında ise, Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi başkanlığına seçilen, Türkiye Cumhurbaşkanı olmuştur. Böylelikle Türkiye, İslam ülkeleri arasındaki çok taraflı ekonomik işbirliği faaliyetleri alanında etkin bir konuma gelmiş görülmektedir (Balan, 2016:157). 2004 yılında İİT' ye Genel Sekreter

olarak bir TC vatandaşının seçilmesiyle Türkiye İİT' ye daha fazla önem vermeye başlamıştır. Görevi 2014 yılına kadar sürdürmüş olan Türk genel sekreter, örgüt tarihinde ilk defa, seçimle göreve getirilen ilk genel sekreter olma özelliğini taşımaktadır. Türkiye bu yakınlaşmalarla birlikte bu dönemlerde, ticari, siyasi ve ekonomik alanlarda ön planda olan bir ülke konumundadır (Ataman ve Gökşen, 2014:25).

3. İİT Ülkelerinin Makroekonomik Görünümleri

İİT ülkelerinin makro ekonomik göstergelerini tartışmak için, en önemli makro ekonomik göstergeler kullanılmaya çalışılarak bir kategoriye gitmek düşünölmektedir. Bu bağlamda GSYİH (cari milyar \$) Kişi Başına GSYİH (cari \$), işsizlik oranı (%), enflasyon oranı (%), cari açık (Cari açık/GSYİH), dış borç (dış borç stoğu/GSYİH), tasarruf oranı (tasarruf/GSYİH), yatırım oranı (yatırım/GSYİH) ve nüfus (milyon kişi) değerlerinden oluşmaktadır. Dünya Bankası istatistiklerinden 2015 yılı için derlenen göstergeler Tablo 1. ve Tablo 2.'de sunulmaktadır.

Tablo 1. İİT Ülkelerinin Makroekonomik Göstergeleri I (2015)

	GSYİH	KBGSYİH	İşsizlik	Enflasyon
Afganistan	19.3	594.3	9.1	-1.53
Arnavutluk	11.4	3945.2	16.1	1.91
Azerbaycan	53.0	5496.3	5.2	..
Bahreyn	31.1	22600.2	3.9	1.84
Bangladeş	195.1	1211.7	4.3	6.19
Benin	8.3	762.1	1.0	0.32
Birleşik A. E.	370.3	40438.8	3.6	4.07
Brunei	12.9	30554.7	3.8	-0.42
Burkina-Faso	10.7	589.8	3.1	0.95
Cezayir	166.8	4206.0	9.5	4.78
Cibuti	1.7	1945.1	..	2.15
ad	10.9	775.7	7.0	3.66
Endonezya	861.9	3346.5	6.2	6.36
Fas	100.6	2878.2	10.2	1.56
Fildişi Sahili	31.8	1399.0	4.0	1.24
Filistin	12.7	2865.8	25.9	..
Gabon	14.3	8266.4	19.7	0.60
Gambiya	0.9	471.5	7.0	0.00
Gine	6.7	531.3	1.8	8.15
Gine Bissau	1.1	573.0	6.9	1.40
Guyana	3.2	4127.4	11.1	-0.98
Irak	180.1	4943.8	16.4	1.39
İran	425.3	5442.9	12.8	13.71
Kamerun	28.4	1217.3	4.3	2.69
Katar	164.6	73653.4	0.3	1.88
Kazakistan	184.4	10510.0	4.1	6.65
Kırgızistan	6.6	1103.2	8.1	6.50
Komorlar	0.6	717.4	6.5	-8.12

Kuveyt	114.0	29300.6	3.0	3.27
Libya
Lübnan	47.1	8047.6	6.4	-3.75
Maldivler	3.4	8395.8	11.6	0.95
Malezya	296.3	9768.3	2.0	2.08
Mali	12.7	724.3	8.1	1.44
Mısır	330.8	3614.7	13.2	10.36
Moritanya	5.4	1371.0	31.0	0.48
Mozambik	14.8	529.2	22.6	3.55
Nijer	7.1	359.0	5.1	1.01
Nijerya	481.1	2640.3	7.5	9.02
Özbekistan	66.7	2132.1	10.6	..
Pakistan	271.0	1434.7	5.2	2.54
Senegal	13.6	899.6	10.0	0.15
Sierra Leone	4.2	653.1	3.3	7.98
Somali	5.9	549.3	6.9	..
Sudan	97.2	2414.7	14.8	16.91
Surinam	5.2	9485.3	5.6	6.89
S. Arabistan	646.0	20481.7	5.6	2.18
Tacikistan	7.9	925.9	10.9	..
Togo	4.1	559.6	6.9	1.79
Tunus	43.0	3872.5	13.3	4.86
Türkiye	717.9	9125.7	9.2	7.67
Türkmenistan	35.9	6672.5	10.5	..
Uganda	27.5	705.3	3.8	5.23
Umman	69.8	15550.7	7.2	0.07
Ürdün	37.5	4940.0	11.1	-0.87
Yemen	37.7	1406.3	17.4	8.10

Kaynak: WDI, 2017.

Dünya Bankası veri tabanında, Word Development Indicators (WDI) istatistiklerinden ulaşılan veriler değerlendirildiğinde, 2015 yılı için en fazla GSYİH değerinin 861,9 milyar ABD doları ile Endonezya'ya ait olduğu, Türkiye'nin ikinci sırada yer aldığı ve Suudi Arabistan'ın ise üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir. Diğer taraftan en az GSYİH değerlerinde ise, 0,6 milyar ABD doları ile Komorlar'a ait olduğu, ikinci en az sıradaki ülkenin 0,9 milyar ABD doları ile Gambiya ve üçüncü en az gelir üreten ülke ise Gine Bissau olarak görülmektedir. GSYİH değerleri bakımından ülkelerin birbirinden çok uzak göstergelere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan, 16 ülkede GSYİH 10 milyar doların altında değer almaktadır.

Ülkeler arasındaki refah farklılıklarının gösterilebilmesi açısından kişi başına GSYİH verileri değerlendirildiğinde, en fazla kişi başına gelire sahip olan ilk üç ülkenin, 73,6 bin ABD doları ile Katar, 40 bin ABD doları ile Birleşik Arap Emirlikleri ve 29 bin ABD doları ile Kuveyt'e ait olduğu görülmektedir. En az kişi başına gelire sahip olan ülkeler ise, 359 ABD doları ile Nijer iken, ikinci en az kişi başına gelir 471 dolar ile Gambiya ve üçüncüsü 529 dolar ile

Mozambik'tir. Kişi başına gelir rakamları 57 İİT ülkesinin 17 tanesinin 1000 doların altında kaldığını göstermektedir.

Ülkeler arasındaki heterojen yapı toplam işsizlik oranları bakımından da geçerliliğini korumaktadır. Moritanya, Mozambik, Gabon gibi çok yüksek işsizlik oranlarının yanı sıra, Katar, Malezya, Gine ve Benin gibi işsizlik sorununun olmadığı ülkelerin de varlığı görülmektedir. Bununla birlikte genel olarak İİT ülkelerinde işsizlik, bir makroekonomik sorun olarak kendini göstermektedir.

Olumlu diğer bir makroekonomik gösterge de enflasyon oranlarıdır. Sudan, İran ve Mısır dışında İİT ülkelerinde enflasyon rakamları tek hanelidir. Ayrıca çoğu ülkenin enflasyon oranı çok düşük ya da ılımlı denilebilecek düzeydeyken bazı ülkeler negatif enflasyon düzeylerindedir.

Tablo 2. İİT Ülkelerinin Makroekonomik Göstergeleri II (2015)

	Cari Açık	Dış Borç	Tasarruf	Yatırım	Nüfus
Afganistan	-27.0	12.6	-22.9	19.8	32.5
Arnavutluk	-10.7	73.2	9.7	26.3	2.9
Azerbaycan	-0.4	25.8	31.7	28.6	9.7
Bahreyn	3.4	..	43.9	15.5	1.4
Bangladeş	1.4	18.6	21.5	28.9	161.0
Benin	-9.1	25.8	14.4	26.4	10.9
Birleşik A. E.	41.7	26.1	9.2
Brunei	16.0	..	54.8	35.0	0.4
Burkina-Faso	-8.1	24.0	16.7	31.6	18.1
Cezayir	-16.3	2.9	44.2	36.7	39.7
Cibuti	-31.7	0.9
Çad	..	15.3	21.1	28.0	14.0
Endonezya	-2.1	37.0	34.8	33.2	257.6
Fas	-2.1	43.6	22.5	28.7	34.4
Fildişi Sahili	..	34.1	24.1	20.1	22.7
Filistin	-13.5	-	10.1	-	4.4
Gabon	..	37.8	47.4	29.5	1.7
Gambiya	..	63.8	10.1	20.9	2.0
Gine	..	22.3	-11.3	13.2	12.6
Gine Bissau	..	29.9	6.2	11.8	1.8
Guyana	-4.6	51.6	-3.9	25.2	0.8
Irak	32.4	25.8	36.4
İran	..	1.6	38.7	26.2	79.1
Kamerun	..	22.8	10.0	20.8	23.3
Katar	8.4	..	58.3	..	2.2
Kazakistan	-3.0	89.3	39.5	21.6	17.5
Kırgızistan	-11.0	118.6	-1.3	34.2	6.0
Komorlar	..	23.3	-16.1	19.6	0.8
Kuveyt	7.5	..	34.1	..	3.9
Libya	-13.5	6.2
Lübnan	-17.3	64.7	19.6	27.6	5.9
Maldivler	-8.6	33.5	0.4

Malezya	3.0	66.3	32.7	26.2	30.3
Mali	-4.8	28.9	10.6	17.1	17.6
Mısır	-5.1	14.3	5.9	13.7	91.5
Moritanya	-27.1	67.8	28.4	42.9	4.1
Mozambik	-39.4	69.5	5.9	30.9	28.0
Nijer	..	40.8	16.6	38.8	19.9
Nijerya	-3.3	6.2	15.4	14.8	182.2
Özbekistan	..	21.8	22.3	23.8	31.3
Pakistan	-0.6	22.9	9.0	13.9	188.9
Senegal	-8.8	43.5	6.8	25.8	15.1
Sierra Leone	-18.2	31.4	-12.6	15.5	6.5
Somali	..	52.7	..	8.0	10.8
Sudan	-6.1	26.0	13.8	15.6	40.2
Surinam	-15.7	..	50.3	66.7	0.5
S. Arabistan	-8.3	..	29.6	28.8	31.5
Tacikistan	-6.0	54.4	8.5
Togo	-10.2	29.1	-4.7	25.5	7.3
Tunus	-8.9	65.6	10.7	19.7	11.1
Türkiye	-4.5	56.1	15.2	20.4	78.7
Türkmenistan	..	1.1	5.4
Uganda	-8.5	22.4	13.3	23.9	39.0
Umman	-15.5	..	39.5	33.8	4.5
Ürdün	-8.9	69.5	0.7	22.9	7.6
Yemen	-8.0	..	-10.5	1.7	26.8

Kaynak: WDI, 2017.

İİT ülkeleri cari açık göstergeleri bakımından değerlendirildiğinde genel olarak cari açıkları olan ülkelere oluşmaktadır. Veri varlığına göre değerlendirildiğinde, Tablo 1.'deki 39 ülkenin 33'ünde cari açık istatistikleri görülürken, bunlar içerisinde yüzde 20 – yüzde 40 bandında yüksek cari açık oranlarına sahip ülkeler bulunmaktadır. Bununla birlikte datası olan ülkeler içerisinde cari açığı yüzde 5'in üzerinde olanların sayısı ise 20 ülke olarak görülmektedir.

Ülkeler dış borçlarının GSYİH içerisindeki oranları açısından değerlendirildiğinde, Kırgızistan, Kazakistan ve Arnavutluk'un en yüksek değerlere sahip ilk üç ülkeyi oluşturduğu görülmektedir. Bununla birlikte geriye kalan ülkelere dış borç oranlarının yüksek seviyelerde olmadığı anlaşılmaktadır.

İİT ülkeleri Tasarruf ve Yatırım oranları açısından değerlendirildiğinde, Tablo 2.'de verisi bulunan 47 ülkeden 15 ülke tasarruf fazlası verirken, 32 ülkenin ise tasarruf açığı ile karşı karşıya olduğu anlaşılmaktadır.

İİT ülkeleri nüfus sayıları açısından değerlendirildiğinde ise Endonezya 256,7; Pakistan 189; Özbekistan 182; Bangladeş 161 milyon nüfuslarıyla en yüksek oranlı nüfusa sahip olan ülkelerdir. Bu yüksek nüfuslu ülkelerle birlikte 400 bin nüfuslu Brunei ve Maldivler ile beraber, nüfusu 1 milyonun altında olan

ülkeler de bulunmaktadır. Tablo 2.'deki 54 ülkeli İİT üyelerinin 2015 yılı toplam nüfusu ise yaklaşık 1695,6 milyon kişidir.

Tablo 1. ve 2.'de sunulan makroekonomik göstergeler bir arada değerlendirildiğinde, İİT ülkelerinin düşük GSYİH, yüksek işsizlik oranları, cari açık sorunu ile birlikte tasarruf açığı olan ülkelerin çok sayıda olduğu bir tablo ile karşılaşılmaktadır.

4. İİT Ülkelerinin Kendi Aralarındaki Dış Ticareti

İİT Ülkelerinin dünya ticaretinden aldıkları toplam pay yaklaşık olarak dünya ticaretinin yüzde 10'una denk gelmektedir. Dış ticarete en fazla paya sahip olan ilk 5 ülke ise yaklaşık olarak diğer tüm ülkelerin toplamı kadar dış ticaret değerine sahip olduğu görülmektedir (Ekonomi Bakanlığı, 2017).

Tablo 3. İİT ülkelerinin grup içi ihracat oranlarını göstermektedir. 1980-2015 döneminde 5 yıllık periyotlarla sunulan istatistikler, grup içinde ihracat oranlarının genel olarak son yıllarda arttığını göstermektedir. Diğer taraftan Suriye, Somali ve Cibuti ihracatlarının neredeyse tamamını grup içerisinde yaptıkları anlaşılmaktadır. 2015 yılı için en fazla hâsılaya sahip olan ülkeler arasından Endonezya'nın grup içi ihracatı yaklaşık olarak %14'iken; BAE %40; Türkiye %30; Suudi Arabistan %22; İran %20 ve Nijerya %10'dur. En fazla KBGSYİH değerine sahip olan Katar'ın ihracat oranı ise %16 civarındadır. Tablo 3.'teki 56 ülke içerisinde nispeten daha az üretim hacmine sahip olan yaklaşık 10 ülkenin grup içi ihracat oranları ise %5'in altında olduğu görülmektedir.

Tablo 3. İİT Ülkelerinin Kendi Aralarındaki İhracatı

	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015
Afganistan	11	12,58	9,68	51,69	31,29	33,87	41,74	44,6
Arnavutluk	..	2,97	3,65	7,04	0,68	2,06	7,83	5,01
Azerbaycan	41,9	10,06	20,81	11,49	13,69
Bahreyn	28,3	30,62	6,41	15,2	10,3	11,42	11,16	11,56
Bangladeş	30,21	29,29	9,95	6,26	4,27	3,87	6,64	4,99
Benin	12,03	2,59	42,42	23,49	27,65	37,71	65,22	47,62
Birleşik A.E.	9,76	9,39	12,26	13,05	15,86	19,57	26,16	39,03
Brunei	0,97	0,97	1,31	1,37	1,32	19,55	8,06	4,71
Burkina Faso	39,83	21,64	16,96	36,38	20,18	19,08	28,88	14,98
Cezayir	0,79	2,43	4,4	5,87	7,77	6,48	8,44	12,82
Cibuti	..	70,93	68,97	63,15	76,59	74	94,6	90,69
Çad	..	7,34	1,91	3,76	9,78	0,24	0,32	3,14
Endonezya	0,79	2,75	4,77	6,82	8,33	9,74	11,67	13,69
Fas	8,12	13,56	13,28	11,32	6,36	7,68	11,61	14,26
Fildişi Sahili	14,34	11,57	24,7	18,79	24,11	25,59	22,17	28,23
Filistin
Gabon	0	4,69	4,72	3,98	1,35	2	11,27	4,84

Gambia	22,29	15,01	6,78	25,34	5,57	19,89	7,64	4,63
Gine	..	8,88	10,11	4,69	7,08	4,12	3,16	2,6
Gine-Bissau	8,79	17,82	4,45	2,86	1,57	19,36	29,81	29,39
Guyana	0,55	0,44	1,05	1	0,71	0,73	0,99	1,41
Irak	..	13,85	17,37	97,51	7,43	5,89	6,58	6,28
İran	..	14,6	4,46	13,94	8,22	11,71	12,9	20,59
Kamerun	4,53	8,57	4,42	4,7	4,87	10,27	13,76	10,94
Katar	3,82	3,57	7,68	11,92	7,24	8,06	14,93	15,68
Kazakistan	9,12	6,91	7,39	9,04	15,49
Kırgızistan	51,87	31,25	58,16	45,83	60,41
Komorlar	..	2,76	0,25	0,92	1,64	15,49	15,21	11,07
Kuveyt	14,55	18,84	13,19	2,66	13,52	16,03	14,11	19,85
Libya	4,1	5,79	7,1	11,15	9,45	10,07	4,29	12,36
Lübnan	..	68,58	51,21	53,45	56,45	68,5	57,11	64,25
Maldivler	..	0,22	0,01	0,55	0,29	0,66	4,57	0,75
Malezya	3,95	4,01	5,48	5,8	4,97	7,16	10,44	10
Mali	22,14	14,6	16,13	10,18	8,63	15,3	20,32	17,31
Mısır	12,22	5,24	12,58	17,84	15,57	23,97	39,32	47,02
Moritanya	..	9,61	5,5	9,62	19,77	17,39	13,74	15,72
Mozambik	..	16,33	1,98	0,53	1,09	0,6	2,33	4,42
Nijer	18,7	20,2	13,89	16,63	46,53	23,65	33,19	22,97
Nijerya	..	1,87	3,94	6,78	7,28	8,07	6,72	10,98
Özbekistan	21,82	22,47	31,35	39,59	41,34
Pakistan	33,57	25,59	14,54	19,24	20,07	27,21	33,25	35,43
Senegal	31,08	20,47	19,79	26,47	25,64	41,06	52,51	44,16
Sierra Leone	0	0,34	0	0	3,57	3,02	7,09	1,82
Somali	82,71	87,3	57,79	84,11	95,87	89,51	97,21	94,16
Sudan	28,6	31,25	18,39	30,13	13,38	9,76	15,68	59,24
Surinam	0,08	1,78	0,02	0,13	1,59	7,75	19,73	16,71
S.Arabistan	6,3	16,98	14,78	15,38	13,09	14,5	15,38	22,05
Tacikistan	20,57	24,14	31,2	45,91	62,25
Togo	24,76	8,01	18,73	16,48	29,33	52,32	21,78	49,93
Tunus	6,6	10,22	15,23	10,68	10,28	12,69	14,95	15,05
Türkiye	22,73	42,03	18,12	17,08	12,86	17,77	28,51	29,71
Türkmenistan	23,34	22,94	18,76	39,35	20,05
Uganda	5,86	2,23	6,08	2,79	3,25	17,76	16,27	17,22

Umman	0,4	0	66,84	17,57	16,86	15,49	20,15	27,29
Ürdün	56,93	52,83	53,92	54,13	53,34	45,78	55,78	56,81
Yemen	52,39	16,47	4,15	14,19	7,06	10,84	16,17	46,51

Kaynak: SESRIC, 2017

Tablo 4'te sunulan İİT ülkelerinin ithalatlarının ne kadarının teşkilata üye ülkeler tarafından karşılandığına dair göstergeler, yıllar itibariyle bir artışa işaret etse de, yüksek oranlardan söz edilememektedir. En yüksek grup içi ithalat oranının yaklaşık %60 olduğu Afganistan dışındaki tüm göstergeler %60'ın altındadır. Yemen ve Somali %50 bandındaki ülkelerken, Irak, İran, Pakistan ve Türkmenistan %40 bandında grup içi ithalata sahiptir. En fazla hasıla üreten ülkelerin grup içi ithalat oranları grup içindeki ihracat oranlarından daha düşük seviyelerde yer alırken Türkiye'nin İİT ülkeleri ile olan ithalatı %10 seviyelerindedir. Grup içerisinde en az ithalat oranına sahip olan ülke ise Surinam olarak görülmektedir.

Tablo 4. İİT Ülkelerinin Kendi Aralarındaki İthalatı

	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015
Afganistan	3,11	5,33	2,66	16,73	44,52	54,89	36,51	62,87
Arnavutluk	..	0,81	15,31	4,62	6,06	8,9	8,39	10,3
Azerbaycan	55,56	26,12	22,03	19,92	16,97
Bahreyn	59,22	49,35	53,92	49,14	39,98	37,06	33,21	..
Bangladeş	20,92	14,13	9,73	7,86	10,71	21,15	21,02	17,08
Benin	6,36	7,67	25,25	17,93	23,49	25,15	27,15	17,7
Birleşik A.E.	11,01	13,19	14,67	14,09	13,37	13,58	17,39	16,99
Brunei	4,17	4,88	12,18	16,02	21,09	26,98	18,18	..
Burkina Faso	24,04	28,5	25,78	25,47	33,45	31,4	31,17	39,09
Cezayir	2,41	3,76	5,17	7,58	7,41	8,09	9,88	9,56
Cibuti	..	23,43	11,19	9,15	26,24	33,49	42,62	31,27
Çad	..	17,14	21,29	16,14	20,61	26,37	27,01	28,84
Endonezya	9,84	10,47	7,2	11,52	13,99	16,23	15,01	13,58
Fas	20,91	24,36	15,1	13,83	17,89	17,08	17,51	14,81
Fildişi Sahili	10,95	20,12	29,44	16,98	30,96	31,42	36,25	31,69
Filistin
Gabon	3,12	5,65	6,87	6,43	4,44	10,24	8,79	16,3
Gambia	6,35	5,24	10,12	19,35	21,77	32,12	28,55	23,66
Gine	..	4,11	14,83	17,96	25,44	13,89	10,38	8,28
Gine-Bissau	6,36	5,08	14,92	8,99	14,09	27,16	26,2	20,89
Guyana	0,78	0,19	1,6	0,67	1,5	2,15	3,89	11,09
Irak	..	17,01	20,34	65,16	14,31	56,91	51,11	47,43
İran	8,27	13,29	10,61	13,58	16,93	26,1	44,03	..

Kamerun	9,27	7,09	11,15	19,07	28,56	20,96	30,35	24,1
Katar	8,96	6,08	14,88	21,49	21,08	19,53	23,16	22,36
Kazakistan	19,14	7,04	5,69	7,24	7,88
Kırgızistan	57,93	36,27	27,8	11,99	17,48
Komorlar	..	16,97	1,03	1,07	13,72	22,07	32,14	39,22
Kuveyt	5,73	8,52	4,47	17,88	23,9	20,38	22,98	28,25
Libya	1,72	2,73	11,27	17,47	16,8	18,07	23,7	29,6
Lübnan	..	12,87	19,81	11,17	16,84	18,58	20,9	18,58
Maldivler	..	2,12	2,77	32,75	24,65	28,77	31,3	34,56
Malezya	9,57	5,3	2,61	2,54	5	7,41	10,37	9,77
Mali	40,5	15,92	31,2	23,47	24,83	26,25	26,89	23,38
Mısır	2,99	3,91	5,58	8,44	10,24	22,21	18,45	19,33
Moritanya	..	9,05	7,24	11,28	15,32	11,15	15,63	17,22
Mozambik	..	13,48	18,27	1,99	2,84	3,92	5,13	6,16
Nijer	19	19,3	30,48	29,36	78,01	28,11	23,87	37,1
Nijerya	..	1,22	1,34	4,92	5,07	8,68	7,3	8,54
Özbekistan	21	22,52	15,89	20,92	20,41
Pakistan	35,07	32,28	24,79	30,77	46,22	38,17	40,11	40,58
Senegal	23,01	17,83	22,97	15,65	21,27	22,36	20,48	22,08
Sierra Leone	..	19,98	24,18	15,32	6,98	20,49	24,71	17,77
Somali	13,54	25,18	13,81	44,99	44	53,73	53,89	53,16
Sudan	27,67	27,61	37,86	41,34	25,1	33,45	34,36	33,19
Surinam	0,54	0,19	1,06	1,94	6,17	1,53	1,28	2,55
S. Arabistan	5,68	6,77	7,82	10,74	10,57	12,89	15,1	16,04
Tacikistan	43,93	57,09	44,67	29,52	30,25
Togo	22,01	9,23	15,94	18,61	22,32	20,6	18,25	8,13
Tunus	12,23	8,06	9,18	8,9	10,71	10,97	11,24	14,65
Türkiye	38,69	33,2	17,48	12,93	11,6	12,39	15,06	10,81
Türkmenistan	26,53	33,5	40,9	44,62	48,03
Uganda	1,14	4,35	3,76	4,39	10,19	13,84	22,01	25,47
Umman	23,81	25,1	28,96	33,84	38,81	35,49	39,33	51,78
Ürdün	26,91	28,95	29,8	31,47	28,35	38,91	40,74	32,36
Yemen	24,7	22,38	28,25	44,66	45,12	47,63	40,19	58,75

Kaynak: SESRIC, 2017

5. Sonuç ve Tartışmalar

Yaklaşık olarak 1,7 milyar toplam nüfusa sahip 57 Müslüman üye ülkeden oluşan, yarım asırlık geçmişi bulunan, farklı kıtalardan üyeleri olan ve sayıları bakımından BM'den sonra dünyanın en kalabalık ikinci uluslar arası kuruluşu konumundaki İİT, üyeleri arasında ticaretin ve ekonomik işbirliğinin artırılması, yoksulluğun azaltılmasına önem verilmesi, mevcut çeşitli siyasi ve dini çatışmaların önlenmesine yönelik uzlaşmacı rolünün güçlendirilmesi temel amaçlarıyla kurulmuştur.

Üye ülkelerin makroekonomik göstergeleri az sayıda ülke dışında genel olarak düşük GSYİH değerlerini işaret etmektedir. KBGSYİH göstergelerinin de benzer bir özellik sergilediği İİT ülkelerinde, işsizlik makroekonomik bir sorun olarak görülürken enflasyon ciddi bir sorun olarak görülmemektedir. İİT ülkeleri genel olarak tasarruf açığı veren yüksek cari açıklara sahip ülkelere dönüşürken, dış borç oranlarının yüksek seviyelerde olmadığı anlaşılmaktadır.

Dünya dış ticaretinin yaklaşık %10'una sahip olan İİT ülkelerinin, grup içerisindeki dış ticaretleri yüksek seviyelerde değildir. Dış ticaret daha çok grup dışından yapılmaktadır. Üye ülkelerin bir kaçı dışında düşük gelirli ülkeler olmaları gibi benzer olumsuz makroekonomik özelliklere, ülkeler arasındaki müthiş heterojenlik, benzer üretim yapılarına sahip olmaları ve yeni teknoloji üretme kapasiteleri çok düşük olması grup içerisinde dış ticaret hacminin zayıf olmasının en önemli nedenleri olarak sayılabilir.

Gerek üye ülke sayıları gerek nüfus potansiyeli ve gerekse dünya ticaretinden aldıkları pay göz önünde bulundurulduğunda, grup içi dış ticaretin arttırılması gerekmektedir. İİT ülkeleri benzer üretim yapılarının dışına çıkabildiği takdirde, grup içerisinde dış ticaret oranlarını da arttırabileceklerdir. Bu durum düşük gelir, yüksek işsizlik ve cari açık gibi makroekonomik problemlerin giderilmesine de yardımcı olabilecektir.

KAYNAKÇA

- AKGÜL, M.S., (2013), "Türkiye'nin İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) İle İlişkileri Ve Ticari Potansiyeli: Çekim Modeli Yaklaşımı", Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İletişim ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- ATAMAN, M. ve GÖKŞEN, A.N., (2014), "Sembolizm ve Aktivizm Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı", Analiz, Seta, s.76.
- BALAN, F., (2016), "Türkiye'de Küresel Ticaret", Dora Basım Yayınevi, Bursa, 267s.
- KESKİN, B., (2016), "İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT): Tarihi, Yapısı ve Geleceği", Seta, s.125
- ÖRNEK, İ. ve TAŞ, S., (2005), Gelişmekte Olan Ülkeler Arasında Coğrafi Bölge Esasına Dayanmayan Entegrasyon Hareketleri, 271-288, (Ed. Osman K., Hamza Ç. Ve Şevket T., Ekonomik Entegrasyon Küresel Ve Bölgesel Yaklaşım, Ekin Yayınevi, Bursa, 448s.).

